

УДК 747.012:379.836

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДИТЯЧИХ ТАБОРІВ ВІДПОЧИНКУ**Косенко Д. Ю., Дубровська В. І.**

Київський національний університет технологій і дизайну

У статті розглядаються такі питання як історичні особливості формування дитячих таборів та їх розміщення та території України; вплив кліматичних особливостей місцевості та тематики закладу на формування предметно-просторового середовища дитячих таборів відпочинку.

Ключові слова: дизайн, предметно-просторове середовище, дитячий табір відпочинку, чинники проектування

Табори відпочинку – надзвичайно важливий сегмент розвитку, оздоровлення та відпочинку дітей. На сьогоднішній день індустрія дитячих таборів добре розвинена і має широкий спектр класифікацій, наприклад, за місцевістю дитячі табори можуть буди позаміські, міські, за періодами перебування дітей – зимові, літні, цілорічні [1]. Також існують табори за певними орієнтаціями, наприклад орієнтацією на дітей з особливими потребами, або на дітей певного віку, або на тематику закладу. Тематика дитячих таборів досить розгалужена: козацький табір, релігійний табір, мовний табір, школа виживання, туристичний, воєнізований, санаторний та багато інших.

Заклади, подібні тому, що у сучасному розумінні зветься «дитячі табори», розпочали свою історію всередині XIX століття. Перші факти проведення такої роботи з дітьми були зафіксовані у Північній Америці [2]. На початку XX століття літні дитячі табори були вже досить розповсюдженим явищем в Америці та в Європі, значну роль в організації таких таборів відігравав скаутський рух [3]. Дещо пізніше дитячі табори виникають і у Радянському Союзі, де табори створювались Піонерською організацією, спершу за моделлю скаутських [2, 4]. Проте відмінністю подальшого розвитку дитячих таборів у СРСР стало створення стаціонарних комплексів капітальних будівель, на відміну від скаутських та подібних закладів на Заході, що здебільшого залишались наметовими містечками. Значну роль у розвитку концепції організації предметно-просторового середовища дитячих таборів у Радянському Союзі відіграв проєкт Нового Артеку (1960-ті роки, арх. Полянський) [5], що став моделлю для багатьох наступних проєктів по всій країні. Сьогодні Україна має багатий спадок дитячих відпочинкових комплексів, що залишились з радянських часів, навіть попри те, що деякі з цих

комплексів змінили призначення, були занедбані або зруйновані. У суспільстві відчувається потреба у подальшому розвитку таких форм роботи з дітьми, відповідно, актуальним є питання адаптації цього спадку – і в сенсі пристосування наявних будівель до сучасних вимог, і в сенсі трансформації досвіду та створенні нових методів проектування відповідно до актуальних суспільно-культурних потреб.

Постановка завдання

Досвід тривалого розвитку концепції дитячого табору відпочинку як архітектурно-дизайнерського об'єкту дає широкий матеріал для аналізу та узагальнення проектних підходів до створення подібних об'єктів. Функціонально-типологічні аспекти цього питання є достатньо дослідженими, проте решта чинників, що впливають на формування предметно-просторового середовища дитячих таборів відпочинку, досі систематично не вивчались. Таким чином, метою статті є окреслити головні чинники формування предметно-просторового середовища дитячих таборів відпочинку, виявити взаємодію цих чинників у процесі проектування.

Результати досліджень

Традиційний скаутський табір історично склався як середовище мілітарного типу. Це виявлялося як в організаційній структурі (ієрархічна організація загонів та ланок, сувора дисципліна тощо), так і в організації предметно-просторового середовища. Традиційним для такого табору є регулярна планувальна структура, розміщення наметів чи житлових корпусів правильними рядами, наявність плацу для загальних шикувань, обов'язкове використання уніформи кольору хакі [6]. Значну частину цих принципів успадкували також радянські піонерські табори. Проте після Другої світової війни мілітарний характер середовища піонерського табору поступово зникає, запроваджуються більш вільні принципи організації також і предметно-просторового середовища табору. Проект Нового Артеку, створений за принципами архітектури «міжнародного стилю», орієнтовано значним чином на врахування кліматичних та ландшафтних особливостей місцевості, де розміщено табір [5]. Середовище Артека зберігає певні елементи, що визначались формами організації табірної роботи у піонерській організації, а також сформовані відповідно до вимог комуністичної ідеології: наприклад, наявність плаців – «лінійок» для загонних шикувань, пропагандистський характер творів монументального мистецтва тощо. Проте загальна структура цього табору, як і таборів, що будувались пізніше, є більш вільною, живописною, створеною відповідно до ландшафту. Новий Артек є цікавим

прикладом, оскільки архітектура «міжнародного стилю», що ґрунтується значним чином на концепціях Ле Корбюз'є, добре вписується саме у ландшафти середземноморського типу, яким є і ландшафт Південного узбережжя Криму. Застосування подібних підходів до проектування в інших ландшафтно-кліматичних зонах вимагало пошуку іншої стилістики. Наприклад, для гірських та лісових зон радянськими архітекторами активно досліджувались можливості традиційної архітектури.

У подальшому, спочатку на Заході, а потім і у пострадянських країнах, концептуальні підходи до організації педагогічної роботи в таборі набули більш гнучких форм. До виключно скаутських або піонерських таборів додалися заклади іншого спрямування – релігійні, мовні, природничі, етнографічні, такі, що спеціалізуються на художній або науково-технічній творчості, а також суто оздоровчі [2, 3, 7]. Відповідним чином почали змінюватись і підходи до організації предметно-просторового середовища таких таборів. На додаток до врахування ландшафтно-кліматичних особливостей проектувальники почали також прагнути до вираження у образах предметно-просторового середовища особливостей педагогічного напрямку того чи іншого закладу. Цей додатковий чинник вступає у неоднозначну взаємодію з першим (ландшафтно-кліматичним), оскільки відповідні художні рішення не завжди є сумісними. Скажімо, якщо образно-художнє рішення природничого або етнографічного табору за своєю суттю гармонійно пов'язується з навколишнім середовищем, то, прикладом, дизайн мовного табору, що містить певні асоціації з культурної країни, мова якої вивчається, може вступати у візуально-стильовий конфлікт з художніми особливостями ландшафту тієї місцевості, де знаходиться табір. Науково-технічні чи художньо-артистичні заклади мають власну виразну образність, і сумісність такої образності з ландшафтом тієї чи іншої місцевості завжди є питанням.

Слід відзначити ще один чинник проектування предметно-просторового середовища дитячих закладів, який лише нещодавно почав активно досліджуватись у дизайні. Йдеться про врахування вікових особливостей сприйняття середовища дітьми та, відповідно, створення таких дизайн-рішень, що є адекватними саме для дитячого середовища (див. [8]). Як можна спостерігати, підходи до проектування будь-яких дитячих закладів, що сформувались протягом 20 сторіччя, не враховують таких особливостей: будівлі, призначені для дітей, за художньо-образним рішенням фактично не відрізняються від будівель іншого призначення. У 1930-ті роки школи, дитсадки,

будівлі піонерських таборів вирішувались у той саме класичній стилістиці, що й, прикладом, адміністративні будівлі. Так само у 1960-ті в усіх типах будівель (як «дитячих», так і «дорослих») використовувався «міжнародний стиль», а у 1970–80-ті акцентувались місцеві традиції та контекстуальні підходи. Лише наприкінці 20 сторіччя з'являються спроби розробити концепції власне «дитячого» дизайну, але очевидно, що цей процес лише розпочався. Теоретичні дослідження цього питання є поодинокими та досить вузькими, тим часом як практичні експерименти викликають інколи навіть подив, оскільки нерідко полягають у прямому перенесенні до галузі архітектури та дизайну образів з дитячих книжок та анімаційних фільмів. Через незначну теоретичну дослідженість зазначеного питання (не лише у галузі проектування таборів відпочинку, але також і щодо шкіл, дитячих садків, позашкільних закладів тощо) проєктувальники, як правило, послуговуються власними інтуїтивними уявленнями про образ дитини. Такі уявлення, в залежності від особистісних якостей дизайнера, можуть досить адекватними, що приводить до цікавих художніх рішень; але з більшою ймовірністю, не підкріплені теоретичним підґрунтям, призводять до рішень сумнівної якості.

Висновки

У проєктуванні предметно-просторового середовища дитячих таборів відпочинку можна виявити декілька етапів. На етапі виникнення закладів подібного типу (скаутських, піонерських) основою організації середовища була жорстка регулярна структура мілітарно-ідеологічного типу. В подальшому такий підхід втрачає актуальність та поетапно виявляються два основних чинники формування предметно-просторового середовища дитячих таборів: контекстуальний (ландшафтно-кліматичний з опорою на місцеві архітектурні традиції) та змістовний (врахування та художнє виявлення основного напрямку педагогічної роботи закладу). Сучасні тенденції полягають у активному дослідженні ще одного чинника, якому досі не приділялось достатньої уваги, а саме врахуванню та образному вираженню особливостей дитячої психології, виявленню сутності дитинства як специфічного етапу у житті людини. Робота в цьому напрямку знаходиться ще на початковому етапі та має великі перспективи для подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСанПіН 5.5.5.23-99. Державні санітарні правила і норми. «Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів» Чинний з 26.04.1999
2. Дитячий рух. Словник-довідник. Упоряд. Т. Трухачева, А. Кірпи́чников. – М .: Асоціація дослідників дитячого руху. – 2005. – 544 с.
3. Організація позакласної та позашкільної роботи з учнівською молоддю у США та Україні / Заіченко Н. В. (порівняльний аналіз) / Богуслав. – 2005. – 199 с.
4. Піонерські табори / [Гусев В. В. Хаханова Л. П.] / Стройиздат : ред. Т. Н. Федорова. – 1990. – 220 ст.
5. Полянський А. Т. Артек. (Рис., Фото) / Стройиздат – 1966. – 101 с.
6. Що є скаутинг. Книга для скаутського лідера / Всесвітня організація Скаутського Руху / Бондар Л. А. – Женева – 1992. – 64 с.
7. Теорія і практика проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку / Наказний М. О. : Автореферат дис. доктора педагогічних наук: – 2011.
8. Принципи формування архітектурного середовища дитячих освітньо-виховних закладів / Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури / Ернст Т. К. : дис... канд. архітектури: 18.00.01 – К. : 2007. – 204 с.

Косенко Д. Ю., Дубровская В. И.

Факторы формирования предметно-пространственной среды детских лагерей отдыха

Киевский национальный университет технологий и дизайна.

В статье рассматриваются такие вопросы как исторические особенности формирования детских лагерей и их размещения и территории Украины. Влияние климатических особенностей местности и тематики заведения на формирование предметно-пространственной среды детских лагерей отдыха.

Ключевые слова: дизайн, предметно-пространственную среду, детский лагерь отдыха, факторы проектирования

Kosenko D. Y., Dubrovska V. I.

Factors of object – spatial environment children's camps

Kyiv national university of technology and design

The article addresses such issues as historical features of formation of children's camps and their location and Ukraine. The impact of climate and terrain institution subject to the formation of subject-spatial environment of children's camps.

Keywords: design, object-spatial environment, children's holiday camp, factors design